

Het elfde European Skeptics Congress te Londen

C.N.M. Renckens

In de meeste landen zijn de verenigingen tegen de kwakzalverij ter ziele gegaan en is hun functie overgenomen door de skeptische clubs, die zich in rap tempo in Europa vormden nadat zich ruim 25 jaar geleden in Amerika onder leiding van de New Yorkse hoogleraar filosofie Paul Kurtz de CSICOP had gevormd. De Amerikaanse comités tegen de kwakzalverij, die vrijwel elke staat rijk was, sneuvelden in hoog tempo onder invloed van de succesvolle actie van de chiropractors, die zich met een beroep op de anti-trust wetgeving verzeten tegen het 'monopolie' van de reguliere geneeskunde.

Hun activiteiten gingen de afdelingen van de *American Medical Association*, waaronder zij ressorteerden, ten gevolge van juridische procedures te veel geld kosten. Alleen Engeland kent nog een zustervereniging, *Health Watch*, maar zij is klein en jong. Onze vereniging is met zijn ruim 1200 leden vermoedelijk de grootste ter wereld op dit terrein. De Amerikaanse zuster-organisatie CAHF, wier voorzitter Baratz vorig jaar op ons symposium sprak, is meer een netwerk van gelijkgestemden dan een vereniging en heeft plusminus 400 leden. Toch zijn er ook in andere landen natuurlijk veel mensen die aanstoot nemen aan de claims van kwakzalvers en alternatieven en zij zijn dus vooral te vinden in de skeptische verenigingen. Ik bezocht in 2001 hun Europese congres te Praag, waar ik ook een lezing hield en ik had daaraan zulke plezierige herinneringen dat ik twee jaar later besloot ook de Londense bijeenkomst te gaan bijwonen. Men congresseert elke twee jaar. Je leert er veel, niet in de laatste plaats in de wandelgangen en je sluit er nieuwe vriendschappen. Zo weet ik nu dat als een Engelstalige spreekt over 'Dokter Niep', hij het heeft over de beruchte watergenezer en pastoor Sebastian Kneipp: uiterst nuttige kennis!

De conferentie van de Europese skeptici werd dit jaar van 5-7 september in Londen gehouden, in het *King's College*. Er waren zo'n 100 deelnemers, afkomstig uit twaalf verschillende landen. Er waren voordrachten over parapsychologie, over creationisme, over geschiedvervalsing, over pseudowetenschappen en over anomalistische psychologie. Veel aandacht was er ook voor alternatieve geneeswijzen, dus dat was aantrekkelijk. De Nederlandse delegatie bestond uit ons lid mevrouw Rie Prins, tevens bestuurslid van de stichting Skepsis, de heer G. Woerlee, anesthesist en

ondergetekende. Hieronder volgen enkele *highlights* van het gebodene.

Wetenschappelijk onderzoek naar alternatieve behandelingen

• De allereerste lezing was van Edzard Ernst, professor in de complementaire geneeskunde aan de *University of Exeter* en had als titel 'Complementary/alternative medicine for sceptics'. Naar deze Ernst was ik bijzonder nieuwsgierig want hij bekleedt sinds tien jaar een leerstoel te Exeter, opgericht met aanzienlijke subsidie van een magnaat (Laing) uit de bouwwereld. Ernst publiceert vrijwel uitsluitend reviews en meta-analysen en doet dat zo netjes dat hij inmiddels 700 artikelen in nette medische tijdschriften heeft gepubliceerd. Net als Knipschild destijds heeft hij - of pretendeert hij dat - een geheime liefde voor de alternatieve geneeskunde en tracht desondanks salonfähig te blijven in de reguliere medische wereld. De tot Engelsman genaturaliseerde, uitstekend Engels sprekende Oostenrijker (55) wilde niet over alternatieve behandelingen spreken. Alternatief betekent in plaats van reguliere, werkzame behandelingen en dat accepteerde hij niet.

Edzard Ernst

Maar complementaire behandelingen (CAM) hadden wel zijn aandacht. Hij deed erg zijn best om strenge wetenschappelijke criteria aan te leggen bij zijn beoordeling van alternatieve geneeswijzen. Hij zei dat acupunctuur niet ge-

schikt was voor kinderen en dat de werkzaamheid van acupunctuur eigenlijk alleen bij postoperatief braken goed was aangetoond. Ernst deed erg flink: de werkzaamheid van klassieke chiropractie, van Bach-bloesemtherapie en ook van homeopathie, waarin hij zich zelf ooit bekwaamd had, is niet aangetoond. Veiligheid hield hem ook erg bezig. De sterk verdunde middelen van de klassieke homeopathie zijn op zichzelf onschuldig. Het feit dat chiropractoren tegen vaccinatie zijn maakt deze beroepsgroep gevaarlijk. Kruiden mogen dan wel natuurlijk zijn, maar dat betekent allerminst dat ze ongevaarlijk zijn. Hij vermoedde nog veel niet onderkende bijverschijnselen bij de kruidenmiddelen, mede omdat hiervoor geen verplichte melding is, zoals bij reguliere medicijnen wel het geval is.

Het feit dat mensen denken dat CAM hen helpt omdat ze zich goed voelen, bewijst niets. Die werkzaamheid moet wetenschappelijk vastgesteld worden. Ernst noemde de CAM zeer populair onder het publiek, maar 'grossly under-researched' en pleitte voor meer onderzoek. In de discussie kreeg Ernst het moeilijk tegen de felle en zeer goed ingevoerde Amerikaanse anesthesist Kimball Atwood, die betwistte dat acupunctuur zou helpen tegen postoperatieve misselijkheid en braken door de bias in de door Ernst genoemd literatuur aan te wijzen. Uit sommige landen kwamen verdeelde resultaten maar vier studies uit Taiwan waren alle onverdeeld positief hetgeen Ernst tot de omstreden conclusie leidde dat dit effect bewezen was. Ook had Ernst studies geaccepteerd waaruit bleek dat acupunctuur niet hielp tegen misselijkheid maar wel tegen braken, hetgeen Atwood onbegrijpelijk vond: hoe kan je nu braken zonder eerst misselijk te zijn geweest? Ernst verliet direct na zijn lezing het congres en onttrok zich zo aan de voorzetting van dit debat in de wandelgangen. Mijn wantrouwen jegens hem is niet geheel weggenomen. Diametraal tegenover Ernst's pleidooi voor meer onderzoek naar CAM stond Atwoods voordracht 'Prior probability: the dirty little secret of "evidence-based alternative medicine"'. Dat smerige geheimpje is dat het grootste deel van CAM zo onwaarschijnlijk is, dat onderzoek weggegooid geld is. Als voorbeelden noemde hij homeopathie, genezen op afstand (al dan niet met gebed), craniosacrale therapie, toegepaste kinesiologie en nog veel meer. Stel je voor dat een natuurkundige in alle ernst zou gaan onderzoeken of een perpetuum mobile werkt, want daar komt het meeste onderzoek naar CAM op neer. En het werkt tegengesteld aan wat Ernst beweerde: er wordt onderzoek naar

gedaan en nog wel met belastinggeld, dus moet er, in de ogen van het publiek, toch wel wat in zitten. Hij kritiseerde ook de Cochrane, die alleen naar trials kijkt en de a priori (on)waarschijnlijkheid buiten beschouwing laat.

Acupunctuur • Prof. Jifí Hert uit Pilsen (anatomie), twee jaar geleden gastheer te Praag, kwam met een vreemd verhaal. Hij onderscheidde drie verschillende soorten acupunctuur:

- 1 de originele Chinese acupunctuur met meridianen en Qi. Volgens hem alleen van historisch belang;
- 2 westerse acupunctuur berustend op contra-irritatie en het placebo effect. Dat vond hij nog wel de moeite van het onderzoeken waard;
- 3 Alle andere soorten, zoals Voll's elektronacupunctuur, laser- en magneetacupunctuur, bioresonantie e.d. werden door hem pure charlatanerie genoemd.

Dr. Robert Imrie, een Amerikaans dierenarts, verzorgde twee fraaie voordrachten. Eenmaal sprak hij over acupunctuur bij dieren, hetgeen een erg recente westerse uitvinding bleek te zijn. Dit verhaal was mede gebaseerd op zijn artikel in het zomernummer van 2001 van *The Scientific Review of Alternative Medicine*. Elders in dit tijdschrift zal Lumeij naar dat artikel verwijzen. Aan de hand van sinologische en geschiedkundige argumenten werd aangetoond dat in het oude China acupunctuur voor dieren helemaal niet bestond. Acupunctuur voor dieren was onmogelijk, want dieren waren dingen. Imrie, een kolos van plusminus twee meter en minstens 130 kg en steeds heftig transpirerend, bleek een boeiend en zeer erudiet spreker die bovendien heel veel plaatjes liet zien en daarbij ook de geluiden van de getoonde dieren liet horen, vanaf het kraaien van de haan tot het getetter van de olifant. Dat was goed om het publiek bij de les te houden tijdens zo'n lange serie lezingen: 'And now my personal favorite: chickenpuncture: kukeleku!!!'

Zijn tweede voordracht berustte eveneens op de grote hulp die hij van twee sinologen had gehad bij het ontcijferen van oude Chinese medische geschriften. Deze sinologen (Buell, een Duitser en Paul Unschuld, Amerikaan) beheersen ruim 20 Chinese talen en waren teruggegaan naar de oude bronnen. Zo kwam hij tot de conclusie dat de eerste beschrijvingen van de acupunctuur weliswaar te vinden zouden zijn in de canon van de Gele Keizer uit 200 v.C., maar dat de oudste tastbare bewijzen ervan dateren van 500-800 n.C., uit welke periode een

echt geschrift bewaard is gebleven. Hij opperde zelfs de mogelijkheid dat de vader van de acupunctuur Qi Bo één en dezelfde figuur zou zijn als onze Hippocrates. Reeds in die tijd waren er namelijk contacten tussen China en ons deel van de wereld, alsmede met India, Arabische landen en Perzië.

Paranormaal • Nee, hier geen aandacht voor paranormale geneeskunde, maar wel voor de hersenenfysiologie van doodnormale mensen, die menen paranormale ervaringen te hebben gehad. En daarvoor hoef je eigenlijk helemaal niet zo gek te zijn. De tunnels, het helle licht, het gevoel van uittrekking enzovoorts van de bijna-dood-ervaring (BDE) werden allen door Woerlee verklaard door een zuurstofgebrek in de hersenen. Deze Leidse anesthesist is al tien jaar bezig met het vinden van fysiologische verklaringen voor alle indrukken die gerapporteerd worden door mensen met een BDE. Binnenkort verschijnt zijn boek. (In de wandelingen vernam ik van hem dat hij in onmin leeft met de Arnhemse cardioloog Pim van Lommel, die Woerlees verklaringen afwijst en blijft hechten aan de mogelijkheid van bewustzijn zonder hersenactiviteit).

Barry Beyerstein, een psycholoog uit Burnaby (Canada) besprak een hele reeks lichamelijke condities, zoals oververmoeidheid, migraine, slaapparalyse en epilepsie, waardoor dit soort verschijnselen wordt veroorzaakt. Die worden dan ervaren als ontvoering door buitenaardsen, uittrekkingen, mystieke ervaringen, e.d. Maar onze hersenen houden ons dan gewoon voor de gek en daar is niets paranormals aan en vaak genoeg niet eens iets abnormals, al zijn er wel de nodige therapeuten die het hun patiënten als paranormaal voorschotelen. En daarna heb je therapie nodig voor *post traumatic stress* en kunnen patiëntengroepen je verder (de put in) helpen.

Robert Morris is hoogleraar parapsychologie te Edinburgh en wijdde het grootste deel van zijn toespraak aan de methodologische problemen van het zoeken naar betrouwbare en reproduceerbare paranormale fenomenen. Veel onderzoek mislukt en dat ontlokte een der aanwezigen in de zaal de opmerking dat hij er beter mee op kon houden: 'Are you not wasting your time?'. Hiermee was Morris het niet eens - hij werkt nu met een zeer veelbelovende groep 'creatieve mensen' en bij hen lukt het steeds beter buitenzintuiglijke waarneming vast te stellen. Ook Paul Kurtz keerde zich tegen de vragensteller en achtte de parapsychologie een 'legitimate' onderzoeksterrein.

Diversen • Peter Lemez uit Praag vertelde over drie plaatselijk erg bekende alternatieve volksgenezers die kanker kregen. Ze waren alle drie juist erg bekend omdat ze de reputatie hadden goed te zijn in het stellen van diagnoses. Maar dat ging niet op toen ze zelf ziek werden. Ze gingen veel te laat naar een echte dokter zodat hun kankers, die in een vroeg stadium geneesbaar waren geweest, ongeneeslijk bleken. Ze konden bij zichzelf niet alleen geen goede diagnose stellen, maar zichzelf genezen konden ze ook niet.

Het placebo effect blijft nog altijd een onbegrepen fenomeen. Dr. Dylan Evans uit Bath besprak een mogelijke fysiologische verklaring. Volgens hem zou het placebo-effect te maken hebben met de acutefasereactie. Volgens hem werken placebo's namelijk alleen bij condities waarbij de acutefasereactie (van ontstekingsprocessen) geactiveerd wordt. Het is slechts een hypothese en het bewijs moet nog geleverd worden. Het zou volgens deze spreker kunnen verklaren dat het placebo-effect het beste werkt bij pijn, misselijkheid, zwelling, maagzweren, angst en depressies. Tja.

De KNO-arts in opleiding Chris Potter gaf een uitgebreide en geestige beschrijving van alternatieve behandelingen in zijn vakgebied. Je geloofde je oren en ogen niet. Spullen die zo uit het voormalige *Museum of Questionable Medical Devices* in Minneapolis (www.mtn.org/quack) weggelopen schenen te zijn, maar die nog steeds in gebruik waren, inclusief oorkaarsen!! En over brandwonden die door het gebruik van die kaarsen veroorzaakt worden, kon Potter ook meepraten.

Vervolgens besprak prof. Wim Betz van de Vrije Universiteit Brussel hoe de kwakzalvers de strijd verlegd hebben van het terrein van de wetenschap naar de politiek en hoe veel succes ze daarbij hebben gehad. Daar weten we in Nederland alles van en ons land was dan ook een belangrijk voorbeeld. Daar kunnen wij alles behalve trots op zijn! Zo kapittelde hij de Nederlandse registratiepolitiek inzake 'homeopathica met erkende indicatie'. Ook het WHO-rapport over *Traditional medicine* uit 2002 werd door Betz terecht scherp gekritiseerd: het is zeer pro-alternatief, gebruikt de term allopathie waar reguliere geneeskunde wordt bedoeld, veronderstelt veiligheid van middelen die al lang gebruikt worden en meent dat de werkzaamheid en veiligheid van veel traditionele middelen wel gewaarborgd zijn omdat ze al zo lang zonder problemen gebruikt worden. Hij riep de aanwezigen op zich niet te beperken tot artikelen in medische tijdschriften: de strijd moet ook in de publieke arena gevoerd wor-

den. Met het toverwoord 'alternatief' slagen de kwakzalvers er keer op keer in de normale kwaliteitseisen in de geneeskunde te ontlopen, aldus Betz. Kurtz hield later een vrij hoogdragend verhaal waarin hij pleitte voor toepassing van de skeptische grondhouding ook in de ethiek en waarin hij de alternatieve geneeskunde ook nadrukkelijk tot het aandachtsgebied van zijn CSICOP benoemde. Hij verbaasde zich erover dat de Engelsen het woord 'inquiry' als 'enquiry' schrijven en vertelde dat de vermoorde abortus-arts, wiens moordenaar in september 2003 ter dood werd veroordeeld, lid was geweest van zijn organisatie. In de wandelgangen hoorde ik later dat de Amerikaanse CSICOP sterke banden heeft met de humanistische beweging in de VS en daardoor recent een groep gelovige christenen van zich vervreemde. Toch niets ten nadele van Kurtz, die bijzon-

der verdienstelijk werk heeft verricht door de oprichting van een nu vrij indrukwekkende organisatie met tientallen medewerkers en die ook de uitgeverij Prometheus (NY) heeft opgericht, die vele fraaie boeken tegen de hedendaagse kwakzalverij heeft gepubliceerd. Leerzame dagen, dus en tussendoor bleken ook de *Tate Modern* en de *Portrait Gallery* een bezoek alleszins waard te zijn. Over twee jaar zal het congres in Bologna worden gehouden. Het staat al in mijn agenda. ●

PS: Bij dit verslag heb ik dankbaar gebruik gemaakt van de aantekeningen die mevrouw Rie Prins maakte en die ze mij ter beschikking stelde.